

Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2009/10:131 Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar.

Med anledning av propositionen har en motion väckts.

I propositionen föreslås att den s.k. lex Sarah-bestämmelsen ändras så att det i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, stadgas att var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse (SiS) ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet. Motsvarande lydelse införs i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, för var och en som fullgör uppgifter enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade. Var och en som fullgör uppgifter inom dessa verksamheter ska vara skyldig att rapportera om missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden, till berörd nämnd, till SiS ledning eller, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, till den som bedriver verksamheten. Rapporteringsskyldigheten uppkommer redan om någon kan komma i fråga för en insats, alltså inte enbart om han eller hon redan beviljats en insats. Skyldigheten gäller dock inte för frivilligarbetare.

Den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet ska informera berörd nämnd om rapporten.

Vidare föreslås i propositionen att det i SoL införs en skyldighet för nämnden, SiS ledning och den som bedriver en yrkesmässig enskild verksamhet att utan dröjsmål avhjälpa eller undanröja ett missförhållande eller en påtaglig risk för missförhållande. Ett allvarligt missförhållande, eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande, ska också snarast anmälas till Socialstyrelsen. Motsvarande skyldighet införs i LSS.

Utskottet ställer sig bakom och välkomnar regeringens förslag som på olika sätt bidrar till ökad kvalitet i socialtjänsten. Utskottet ställer sig därmed bakom propositionen. Motionen avstyrks.

Lagstiftningen föreslås i huvudsak träda i kraft den 1 juli 2011.

I betänkandet finns en reservation (s, v, mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	7
Lex Sarah och socialtjänsten	7
Reservation	13
Rapporteringsskyldighet i enskilt bedriven verksamhet, punkt 2 (s, v, mp)	13
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	14
Propositionen	14
Följdmotionen	14
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	15

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Lagförslagen

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
2. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
3. lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2009/10:131.

2. Rapporteringsskyldighet i enskilt bedriven verksamhet

Riksdagen avslår motion

2009/10:So5 av Eva Olofsson m.fl. (v, s, mp).

Reservation (s, v, mp)

Stockholm den 6 maj 2010

På socialutskottets vägnar

Kenneth Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth Johansson (c), Cecilia Widegren (m), Magdalena Andersson (m), Marianne Kierkemann (m), Lars U Granberg (s), Marina Pettersson (s), Jan R Andersson (m), Lennart Axelsson (s), Anders Andersson (kd), Margareta B Kjellin (m), Catharina Bråkenhielm (s), Thomas Nihlén (mp), Per Svedberg (s), Ann Arleklo (s), Eva Olofsson (v), Gunnel Wallin (c) och Maria Lundqvist-Brömster (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet behandlar i detta betänkande regeringens proposition 2009/10:131 Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar. I ärendet behandlas även en motion som väckts med anledning av propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1 och lagförslagen i bilaga 2. De behandlade förslagen finns i bilaga 1.

Bakgrund

Gällande regelverk

Anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) – lex Sarah

I 14 kap. 2 § socialtjänstlagen, förkortad SoL, åläggs var och en som är verksam inom omsorger om äldre eller personer med funktionshinder ett personligt ansvar att vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Bestämmelsen, som trädde i kraft den 1 januari 1999, gäller både i kommunal verksamhet och i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om någon enskild har en skyldighet att genast anmäla detta. Anmälningsskyldigheten gäller såväl yrkesmässigt verksamma som frivilligarbetande. Anmälan ska göras till socialnämnden eller, när det gäller yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, till den som är ansvarig för verksamheten. Den verksamhetsansvarige är skyldig att utan dröjsmål rätta till missförhållandet. Om inte detta snarast åtgärdas, åligger det nämnden eller den som är ansvarig för den yrkesmässigt bedrivna enskilda verksamheten att göra anmälan till tillsynsmyndigheten Socialstyrelsen.

Om en person som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt lex Sarah inte fullgör sin skyldighet, är detta inte förenat med någon sanktion.

Socialstyrelsen har utarbetat föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:10 och SOSFS 2008:11) som mer ingående beskriver hur lex Sarah-bestämmelsen ska respektive bör tillämpas i kommunal respektive yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet.

Anmälningsskyldighet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

I 24 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, åläggs var och en som fullgör uppgifter enligt lagen att vaka över att de personer som får insatser enligt lagen får gott stöd och

god service och lever under trygga förhållanden. Bestämmelsen, som trädde i kraft den 1 juli 2005, gäller både i kommunal verksamhet och i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör en enskild som får en insats enligt LSS, ska genast anmäla detta till den eller de nämnder som avses i 22 § LSS eller, vid yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, den som är ansvarig för verksamheten. Om missförhållandet inte rättas till utan dröjsmål har nämnden eller den verksamhetsansvarige en skyldighet att anmäla förhållandet till Socialstyrelsen, som är tillsynsmyndighet. Socialstyrelsen har ansvar för att följa upp att anmälda brister eller missförhållanden åtgärdas.

Underlåten anmälningskyldighet är, liksom i SoL, inte sanktionerad.

Anmälningsskyldigheten enligt lex Maria i hälso- och sjukvården

Enligt 2 kap. 7 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, förkortad LYHS, ska den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen rapportera till vårdgivaren om en patient i samband med hälso- och sjukvård har drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig skada eller sjukdom. Någon disciplinpåföljd följer dock inte om inte rapporteringsskyldigheten fullgörs.

I 6 kap. 4 § LYHS finns den s.k. lex Maria-bestämmelsen som innebär att vårdgivaren snarast ska anmäla till Socialstyrelsen om en patient i samband med hälso- och sjukvård drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av en allvarlig skada eller sjukdom. Anmälningsskyldigheten gäller hälso- och sjukvård som bedrivs av landsting, kommuner eller i privat regi.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen att den s.k. lex Sarah-bestämmelsen ändras så att det i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, stadgas att var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse (SiS) ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet. Regeringen föreslår att motsvarande lydelse införs i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, för var och en som fullgör uppgifter enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Var och en som fullgör uppgifter inom dessa verksamheter ska vara skyldig att rapportera om missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden, till berörd nämnd, till SiS ledning eller, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, till den som bedriver verksamheten. Rapporteringsskyldigheten uppkommer redan om någon kan komma i fråga för en insats, alltså inte enbart om han eller hon redan beviljats en insats. Skyldigheten gäller dock inte för frivilligarbetare.

Den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet ska informera berörd nämnd om rapporten. Den som ska ta emot rapporter ska också informera den som fullgör uppgifter i berörd verksamhet om de skyldigheter som han eller hon har, både avseende rapportering och att medverka till god kvalitet.

Vidare föreslår regeringen att det i SoL införs en skyldighet för nämnden, SiS ledning och den som bedriver en yrkesmässig enskild verksamhet att utan dröjsmål avhjälpa eller undanröja ett missförhållande eller en påtaglig risk för missförhållande. Ett allvarligt missförhållande, eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande, ska också snarast anmälas till Socialstyrelsen. Motsvarande skyldighet införs i LSS. Anmälningsskyldigheten gäller oavsett om missförhållandet avhjälpes eller risken undanröjts.

I SoL föreslås också att rapporten, utredningen och övrig dokumentation angående missförhållanden eller påtaglig risk för missförhållanden i yrkesmässigt bedrivna enskild verksamhet ska bevaras och därefter gallras fem år efter det att den sista anteckningen gjorts.

Regeringen föreslår även en ändring i skollagen (1985:1100) som innebär att Socialstyrelsen ska ha tillsyn över elevhemsboende vid Rh-anpassad utbildning¹ och specialskolor m.m. Denna författningsändring föreslås träda i kraft den 15 juni 2010.

Övriga författningsändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2011.

¹ För elever med funktionsnedsättning som på grund av sitt rörelsehinder behöver anpassad undervisning och habilitering under skoldagen och i vissa fall även boende och omvårdnad i boendet finns fyra riksgymnasier (i Kristianstad, Göteborg, Stockholm och Umeå) för elever med svåra rörelsehinder, s.k. Rh-anpassad gymnasieutbildning. Vid skolorna finns elevhem.

Utskottets överväganden

Lex Sarah och socialtjänsten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag till lagar om ändring i socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och skollagen (1985:1100). Riksdagen avslår en motion om rapporteringsskyldighet i enskilt bedriven verksamhet.

Jämför reservation (s, v, mp).

Propositionen

Principiella utgångspunkter

Regeringen fokuserar i propositionen på starkt ökad kvalitet i socialtjänsten. Kunskap om sociala insatser, resultat och vad som ger god kvalitet och avsedd effekt är på många sätt enligt regeringen en förutsättning för en väl fungerande socialtjänst. Regeringen har därför vidtagit en rad åtgärder för att stärka kunskapsbasen och höja kvaliteten. Detta sker bl.a. genom öppna jämförelser och brukarundersökningar samt genom utvecklandet av kvalitetsindikatorer och genom att ge bättre underlag för fria val inom socialtjänsten.

Enligt regeringen är tillsynen ett av statens viktigaste styrinstrument. Tillsynsreformen inom socialtjänstens område har lagt grunden för en samordnad tillsyn som kan bedrivas på ett effektivt sätt och säkerställa att de lagar som riksdagen beslutar om efterlevs och att tillsynen fungerar i en effektiv organisation som är enhetlig över landet (prop. 2008/09:160, bet. 2008/09:SoU22, rskr. 259). De kunskaper och erfarenheter som hanteringen av lex Sarah-bestämmelsen kan tillföra Socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet är en viktig del i tillsynen.

Dagens utformning och tillämpning av lex Sarah-bestämmelsen bidrar inte enligt regeringen till en enhetlig kunskapsbild över landet vad gäller förekomst av allvarliga missförhållanden inom berörda verksamheter. Regeringen bedömer dock att lex Sarah-bestämmelsen har stor potential att kunna utvecklas till ett effektivt instrument för att i ökad utsträckning och på ett enklare sätt kunna identifiera, dokumentera och åtgärda fel, brister och missförhållanden av varierande grad inom hela socialtjänsten. Detta förutsätter enligt regeringens bedömning vissa förändringar: dels bör lex Sarah-bestämmelsen gälla inom hela socialtjänsten, dels bör större likhet uppnås med anmälningsförfarandet inom hälso- och sjukvården (lex Maria).

Kvalitets- och säkerhetsarbetet inom socialtjänsten bör enligt förslaget i ökad utsträckning ha ett systemperspektiv. En bättre balans bör eftersträvas mellan ett individperspektiv, dvs. vem gjorde fel, och ett systemperspektiv, dvs. vad har brustit i organisationen m.m.

Socialtjänstens systematiska kvalitetsarbete

Enligt regeringens mening bör större tonvikt läggas vid det förebyggande arbetet. Att medverka till god kvalitet kan bl.a. innebära att vara uppmärksam och påtala sådant som kan medföra risk för att enskilda inte får god omvårdnad, gott stöd, god service och lever under trygga förhållanden. Att påtala och rätta uppkomna fel och brister samt att vara lyhörd för synpunkter och klagomål är också åtgärder som kan bidra till att säkerställa en god kvalitet. Berörda verksamheter bör bedrivas så att eventuella försummelser, övergrepp och andra missförhållanden så långt möjligt kan förebyggas och förhindras.

En viktig förutsättning för detta är dock enligt regeringen att det finns rutiner för att hantera iakttagelser som görs, fel och brister som upptäcks samt synpunkter och klagomål som tas emot – och att ledningen uppmuntar och välkomnar ett sådant arbetssätt. Sådana rutiner finns i dag för socialtjänstens systematiska kvalitetsarbete.

Det är enligt regeringen av stor vikt att lex Sarah-bestämmelserna utvecklas och blir en reguljär del i detta arbete. Lex Sarah-anmälningar kan härigenom på ett tydligare sätt bli en del av socialtjänstens systematiska kvalitetsarbete. Lex Sarah kan på så sätt ges bättre förutsättningar att få ett bredare genomslag och en större uppslutning i det löpande arbetet i kommuner och i motsvarande yrkesmässigt bedrivna enskild verksamhet m.m.

Större likhet kan härigenom också uppnås med det förfarande som gäller inom hälso- och sjukvården för lex Maria-bestämmelsen.

Socialtjänstens personal m.fl. ska medverka till god kvalitet och rapportera om missförhållanden

Regeringen anser att den utvidgning av vakandeplikten och lex Sarah-bestämmelsen som föreslås i propositionen bör knytas till begreppet ”god kvalitet” då detta är ett begrepp som redan gäller inom hela socialtjänsten och LSS. Begreppet ”vakandeplikt” bör ersättas med begreppet ”skyldighet att medverka till”, då detta tydligare beskriver det ansvar som åläggs den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, vid SiS och enligt LSS. Regeringen betonar att den föreslagna förändrade ordalydelsen är av språklig karaktär och att innebörden av bestämmelsen därför är oförändrad.

Regeringen anser att skyldigheten att medverka till god kvalitet och skyldigheten att rapportera om missförhållanden bör gälla för var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, dvs. skyldigheten enligt bestämmelsen bör endast gälla yrkesverksamma. Av detta följer att frivilligarbetare inte längre föreslås omfattas av bestämmelsen.

Regeringen anser att det bör ankomma på Socialstyrelsen att i föreskrifter, allmänna råd eller handbok ge närmare vägledning bl.a. om vilka som ska omfattas av skyldigheten att medverka till god kvalitet och skyldigheten att rapportera missförhållanden.

I propositionen framhålls att när kommunen som huvudman för socialtjänsten sluter ett avtal och låter någon annan utföra kommunens uppgifter förblir verksamheten en kommunal angelägenhet. Kommunen har även fortsättningsvis ansvar för att den enskilde får de insatser som han eller hon är beviljad och att insatserna är av god kvalitet.

Enligt regeringens mening bör nuvarande lex Sarah-bestämmelse utvidgas till att omfatta hela socialtjänsten, inklusive verksamhet vid SiS, och verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade. Det förhållandet att en person är beroende av insatser från socialtjänsten innebär i många fall att han eller hon har en utsatthet som är likartad oberoende av om det gäller barn, äldre personer, personer med funktionsnedsättning eller någon annan.

Regeringen anser att begreppet anmälningsskyldighet bör reserveras för den skyldighet som nämnden, SiS ledning och den som bedriver den enskilda verksamheten har att underrätta Socialstyrelsen (tillsynsmyndigheten). Den underrättelse som sker mellan personal och den som bedriver verksamheten bör i stället benämnas rapporteringsskyldighet, vilket motsvarar den terminologi som används inom hälso- och sjukvården.

Dagens anmälningsskyldighet enligt lex Sarah omfattar bara allvarliga missförhållanden. Regeringen anser att detta är en brist. För att skyldigheten ska kunna fungera som ett led i kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling är det enligt regeringen viktigt att den som är ansvarig för verksamheten erhåller kännedom om alla missförhållanden. Även risker behöver komma till nämndens, respektive den som bedriver den yrkesmässiga enskilda verksamheten, kännedom. Regeringen anser därför att den personal m.fl. som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, vid SiS och enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska vara skyldig att rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden. På så sätt blir också kopplingen till skyldigheten för personal m.fl. att medverka till en god kvalitet tydlig. Avvikelser från kvaliteten som bedöms utgöra ett missförhållande, eller som innebär en påtaglig risk för att ett missförhållande uppstår, ska rapporteras.

Regeringen vill betona vikten av att den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, vid SiS eller enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade känner till de skyldigheter som åvilar honom eller henne. Nämnden, SiS ledning respektive den som yrkesmässigt bedriver enskild verksamhet bör därför vara skyldig att informera om både skyldigheten att bidra till god kvalitet och skyldigheten att rapportera missförhållanden, eller påtagliga risker för missförhållanden.

Enligt regeringens mening är det angeläget att så långt som möjligt uppnå likvärdiga rapporteringssystem inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Ett viktigt skäl till detta är att allt fler brukare och patienter samtidigt är i behov av såväl socialtjänstens insatser som hälso- och sjukvårdens åtgärder. Ett annat skäl är vikten av en effektiv och väl fungerande samordnad tillsyn. En sådan underlättas av effektiva och lättillgängliga system för rapportering av avvikelser inom såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården.

I kommunal verksamhet bör rapporteringsskyldigheten enligt förslaget fullgöras till berörd nämnd, i verksamhet vid SiS till SiS ledning och i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet till den som bedriver verksamheten, dvs. den som ytterst är ansvarig för denna. (Regeringen hänvisar i detta sammanhang till 6 kap. 4 § LYHS där samma uttryckssätt används.)

Den rapporteringsskyldighet som personal m.fl. har bör enligt regeringen begränsas till den egna verksamheten. Skyldigheten att rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden ska betraktas som ett led i kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling i verksamheten. Rapporteringsskyldigheten bör därför inte vara beroende av den enskildes uppfattning. Den bör dock fullgöras på ett sådant sätt att respekten för den enskildes integritet upprätthålls.

Syftet med lex Sarah-bestämmelsen är, och kommer även fortsättningsvis att vara, att komma till rätta med brister i den egna verksamheten, att utveckla denna och att förhindra att liknande missförhållanden uppkommer igen. I detta syfte föreslår regeringen nu att enskilda anställda m.fl. får ett personligt ansvar att medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs inom socialtjänsten, vid SiS och enligt LSS är av god kvalitet. De anställda m.fl. åläggs också ett personligt ansvar att rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden som förekommer.

Avhjälpande, undanröjande och anmälan till Socialstyrelsen

Ett missförhållande ska avhjälpas och en påtaglig risk för ett missförhållande ska enligt propositionen undanröjas utan dröjsmål. Ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande ska snarast av nämnden, av Statens institutionsstyrelses (SiS) ledning eller den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet anmälas till Socialstyrelsen. Till anmälan ska den utredning som gjorts med anledning av det inträffade bifogas.

Regeringen betonar i detta sammanhang vikten av att missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden åtgärdas så snart det kan ske.

Samtliga allvarliga missförhållanden eller påtagliga risker för allvarliga missförhållanden ska enligt förslaget anmälas till Socialstyrelsen (tillsynsmyndigheten). Anmälan ska göras snarast. Till anmälan ska den utredning som gjorts av berörd nämnd, SiS ledning eller den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet, med anledning av det inträffade, bifogas.

Regeringen hänvisar i detta sammanhang till det uppdrag som regeringen i juni 2009 gett Socialstyrelsen att bl.a. utarbeta bedömningskriterier för tillsynen utifrån 3 kap. 3 § SoL (S2009/5080/ST).

Följdmotionen

I motion So5 av Eva Olofsson m.fl. (s, v, mp) begärs ett tillkännagivande om att rapporteringsskyldigheten i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet bör, i likhet med kommunal verksamhet, fullgöras till socialnämnden. Motionärerna anför att de ställer sig bakom propositionen i stora drag eftersom en utökad lex Sarah-lagstiftning enligt deras mening höjer kvaliteten på verksamheten samt skapar tryggare arbetsplatser för de anställda. De är dock kritiska till lämpligheten i att personal i enskild verksamhet ska rapportera missförhållanden till den som ansvarar för verksamheten och hänvisar till Riksrevisionens styrelses framställning angående statens styrning av kvalitet i privat äldreomsorg (2008/09:RRS13), av vilken det framgår att styrelsen föreslår att anmälan av allvarliga missförhållanden i privat bedriven verksamhet bör göras direkt till socialnämnden eller annan offentlig myndighet. Motionärerna anser att regeringen borde ha utformat regelverket på ett sätt som även underlättar för personal i enskild verksamhet att anmäla missförhållanden på sin arbetsplats och hänvisar även till remissinstanser som är kritiska till förslaget. Eftersom det kan antas att incitamenten att göra en anmälan försvagas när de anställda befinner sig i beroendeställning till den som ska ta emot anmälan, anser motionärerna att regelverket inte ska göra någon skillnad mellan en kommunal och en enskilt driven verksamhet.

Utskottets bedömning

Syftet med lex Sarah-bestämmelsen är att komma till rätta med brister i den egna verksamheten, att utveckla denna och att förhindra att liknande missförhållanden uppkommer igen. Utskottet bedömer att lex Sarah-bestämmelsen har en stor potential att kunna utvecklas till ett effektivt instrument för att i ökad utsträckning och på ett enklare sätt kunna identifiera, dokumentera och åtgärda fel, brister och missförhållanden av varierande grad inom hela socialtjänsten.

Mot denna bakgrund välkomnar utskottet regeringens förslag om en utvidgning av den nuvarande lex Sarah-bestämmelsen till hela socialtjänsten, inklusive verksamhet vid Statens institutionsstyrelse, och verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade samt att enskilda anställda m.fl. får ett personligt ansvar att medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs inom dessa verksamheter är av god kvalitet. Härigenom uppnås även större likhet med det anmälningsförfarande som finns inom hälso- och sjukvården.

Utskottet vill framhålla att när kommunen som huvudman för socialtjänsten sluter avtal och låter någon annan utföra kommunens uppgifter förblir verksamheten en kommunal angelägenhet. Kommunen har även fortsättningsvis ansvar för att den enskilde får de insatser som han eller hon är beviljad och att insatserna är av god kvalitet. Enligt nuvarande regler ska en anmälan av allvarliga missförhållanden i enskilt bedriven verksamhet göras till den som är ansvarig för verksamheten. Utskottet anser inte att det finns skäl att frångå denna ordning när det gäller nu aktuella ändringar i lex Sarah-bestämmelsen. Utskottet delar således regeringens bedömning att rapporteringsskyldigheten inom enskilt bedriven verksamhet även fortsättningsvis bör fullgöras till den som bedriver verksamheten. Utskottet utgår dock från att regeringen framöver följer denna fråga.

Av nu anförda skäl ställer sig utskottet bakom regeringens proposition. Därmed tillstyrker utskottet förslagen till lagar om ändring i socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och skollagen (1985:1100). Motion So5 avstyrks.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Rapporteringskyldighet i enskilt bedriven verksamhet, punkt 2 (s, v, mp)

av Lars U Granberg (s), Marina Pettersson (s), Lennart Axelsson (s), Catharina Bråkenhielm (s), Thomas Nihlén (mp), Per Svedberg (s), Ann Arleklo (s) och Eva Olofsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:So5 av Eva Olofsson m.fl. (v, s, mp).

Ställningstagande

Vi anser att rapporteringskyldigheten i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet bör, i likhet med kommunal verksamhet, fullgöras till socialnämnden.

Eftersom en utökad lex Sarah-lagstiftning enligt vår mening höjer kvaliteten på verksamheten och skapar tryggare arbetsplatser för de anställda ställer vi oss bakom propositionen i stora drag. Vi är dock kritiska till lämpligheten i att personal i enskild verksamhet ska rapportera missförhållanden till den som ansvarar för verksamheten och hänvisar till Riksrevisionsstyrelsens framställning angående statens styrning av kvalitet i privat äldreomsorg (2008/09:RRS13). Av framställningen framgår att styrelsen föreslår att anmälan av allvarliga missförhållanden i privat bedriven verksamhet bör göras direkt till socialnämnden eller annan offentlig myndighet. Regeringen borde enligt vår mening ha utformat regelverket på ett sätt som även underlättar för personal i enskild verksamhet att anmäla missförhållanden på sin arbetsplats. Eftersom det kan antas att incitamenten att göra en anmälan försvagas när de anställda befinner sig i beroendeställning till den som ska ta emot anmälan, anser vi att regelverket inte ska göra någon skillnad mellan en kommunal och en enskilt driven verksamhet. Vi föreslår att regeringen återkommer med ett förslag i denna del.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2009/10:131 Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453),
2. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
3. lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Följdmotionen

2009/10:So5 av Eva Olofsson m.fl. (v, s, mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet bör, i likhet med kommunal verksamhet, rapporteringsskyldigheten fullgöras till socialnämnden.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen
(2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

dels att 14 kap. 2 § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 14 kap. ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas sex nya paragrafer, 7 kap. 6 § och 14 kap. 3–7 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.**6 §**

Ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som har rapporterats enligt 14 kap. 3 §, ska i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet utredas av den som bedriver verksamheten.

Rapporten samt utredningen och övrig dokumentation enligt 14 kap. 6 § ska bevaras och därefter gallras fem år efter det att den sista anteckningen gjordes.

Den socialnämnd som har beslutat om en insats som genomförs i en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att sådana handlingar som avses i andra stycket ska överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder.

14 kap. Anmälan om missförhållanden**14 kap. Anmälan om och avhjälpande av missförhållanden m.m.****14 kap.****2 §¹**

Var och en som är verksam inom omsorger om äldre personer

Var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid

¹ Senaste lydelse 2005:126.

eller personer med funktionshinder skall vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om någon enskild skall genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet avhjälpas utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningsskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt denna lag.

Första stycket gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedrivna enskild verksamhet. Anmälan skall göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

Statens institutionsstyrelse ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet.

3 §

Den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse ska genast rapportera om han eller hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som rör den som får, eller kan komma i fråga för, insatser inom verksamheten.

Rapporteringsskyldigheten fullgörs

1. i yrkesmässigt bedrivna enskild verksamhet till den som bedriver verksamheten,
2. i verksamhet vid Statens institutionsstyrelse till ledningen, och
3. i övrigt till berörd socialnämnd.

4 §

Den som enligt 3 § ska ta emot rapporter ska informera den som fullgör uppgifter inom respektive

verksamhet om de skyldigheter som han eller hon har enligt 2 och 3 §§.

5 §

Den som, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, enligt 3 § ska ta emot rapporter ska informera berörd socialnämnd om de rapporter han eller hon har tagit emot.

6 §

Ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, ska dokumenteras, utredas och avhjälpas eller undanröjas utan dröjsmål.

7 §

Ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande, ska snarast anmälas till Socialstyrelsen. Den utredning som gjorts med anledning av det inträffade ska bifogas anmälan. Anmälan ska göras av

- 1. socialnämnden,*
- 2. den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet, eller*
- 3. Statens institutionsstyrelses ledning.*

Den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet ska informera berörd socialnämnd om anmälan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2011. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för anmälningar som har gjorts före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att 24 a § och rubriken närmast före 24 a § ska ha följande lydelse, *dels* att det i lagen ska införas sju nya paragrafer, 23 e och 24 b–g §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 e §

Ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som har rapporterats enligt 24 b §, ska i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet utredas av den som bedriver verksamheten.

Rapporten samt utredningen och övrig dokumentation enligt 24 e § ska bevaras och därefter gallras fem år efter det att den sista anteckningen gjordes.

Den nämnd som har beslutat om en insats som genomförs i en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att sådana handlingar som avses i andra stycket ska överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder.

Anmälan om missförhållanden

Anmälan om och avhjälpande av missförhållanden m.m.

24 a §¹

Var och en som fullgör uppgifter enligt denna lag skall vaka över att de personer som får insatser enligt lagen får gott stöd och god service och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör en enskild som får insats enligt denna lag skall genast anmäla

Var och en som fullgör uppgifter enligt denna lag ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet.

¹ Senaste lydelse 2005:125.

detta till den eller de nämnder som avses i 22 §. Om inte missförhållandet avhjälpas utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningsskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt denna lag eller lagen (1993:389) om assistansersättning.

Första stycket gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Anmälan skall göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

24 b §

Den som fullgör uppgifter i verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade ska genast rapportera om han eller hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som rör den som får eller som kan komma ifråga för insatser enligt sådan lagstiftning.

Rapporteringskyldigheten fullgörs

1. i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet till den som bedriver verksamheten, och
2. i övrigt till berörda nämnder som avses i 22 §.

24 c §

Den som enligt 24 b § ska ta emot rapporter ska informera den som fullgör uppgifter i verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade

om de skyldigheter som han eller hon har enligt 24 a och b §§.

24 d §

Den som, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, enligt 24 b § ska ta emot rapporter ska informera berörd nämnd om de rapporter han eller hon har tagit emot.

24 e §

Ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, ska dokumenteras, utredas och avhjälpas eller undanröjas utan dröjsmål.

24 f §

Ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande, ska snarast anmälas till Socialstyrelsen. Den utredning som gjorts med anledning av det inträffade ska bifogas anmälan. Anmälan ska göras av

- 1. berörda nämnder som avses i 22 §, eller*
- 2. den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet.*

Den som bedriver yrkesmässig enskild verksamhet ska informera berörda nämnder som avses i 22 § om anmälan.

24 g §

Ytterligare bestämmelser om anmälnings- och rapporteringskyldighet finns i 14 kap. 1 och 3 §§ socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2011. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för anmälningar som har gjorts före ikraftträdandet.

3 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 7 § skollagen (1985:1100)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

7 §²

Socialstyrelsen har *den centrala tillsynen* över elevhemsboende vid Rh-anpassad utbildning och specialskolor, samt vid viss utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten.

Länsstyrelserna har tillsyn över verksamheten vid sådant elevhemsboende som avses i första stycket och får då inspektera verksamheten.

Socialstyrelsen har *tillsyn* över elevhemsboende vid Rh-anpassad utbildning och specialskolor, samt vid viss utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten.

Denna lag träder i kraft den 15 juni 2010. Tillsynsärenden som inte har avslutats vid ikraftträdandet ska överlämnas för handläggning hos Socialstyrelsen.

¹ Lagen omtryckt 1997:1212.

² Senaste lydelse 2008:403. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.